

Het militaire kinderboek in het Legermuseum, een aanzet tot systematiek

M.A.B. Goldschmidt

In de zeer omvangrijke en kostbare bibliotheek van het Legermuseum bevindt zich ook een kleine, nog groeiende deelcollectie van 'militaire' kinderboeken. Om binnen deze categorie te vallen moet 'de soldaat' of 'de landmacht' een belangrijke (hoofd)rol spelen in het betreffende boek. Marine- of luchtmachtverhalen vallen buiten het verzamelbeleid van het museum. Een niet onaanzienlijk deel van de kinderboekencollectie wordt gevormd door een schenking uit 1991, van de heer WA. Brug uit Den Haag, een groot verzamelaar op het gebied van de Tweede Wereldoorlog. Deze schenking is de aanzet geweest voor deze deelcollectie.

Een rijke krijgsgeschiedenis, een volle plank met jongensboeken

In algemene zin kan men stellen dat militaire kinderboeken meestal jongensboeken zijn. Op zich is dat niet onlogisch, aangezien de krijgsmacht, zeker in het verleden, een vrijwel uitsluitend masculiene wereld was. Daarnaast valt te constateren dat landen met een rijke militaire geschiedenis en daarmee samenhangende traditie, veel meer militaire kinderboeken hebben voortgebracht, dan a- of anti-militaire samenlevingen. Het zal niet verbazen, dat met name in Engeland, Frankrijk en Duitsland, in de loop der tijd, grote aantallen van dit soort kinderboeken zijn verschenen.

Waar het onze vaderlandse geschiedenis betreft zijn bovenstaande constatering en dan ook duidelijk terug te vinden in de huidige kinderboekencollectie van het Legermuseum. Men kan vaststellen dat in periodes, waarin Nederlanders deelnamen aan krijgsvaardigheden, dit een item is waaraan ook in kinderboeken aandacht wordt besteed. Zo zijn er dus militaire kinderboeken te vinden met als onderwerp de Franse tijd, met spectaculaire militaire ondernemingen als de veldtochten naar Rusland en Spanje en de slag bij Waterloo, en over de latere strijd tegen de Belgen. Dan blijft het een tijdje 'rustig' aan het Nederlandse front en navenant in het uitbrengen van dit soort kinderboeken, totdat er weer een hausse aan boeken komt met onderwerpen uit de Tweede Wereldoorlog, zoals de strijd in de Meidagen van '40, Engelandvaarders, hulp aan onderduikers, verraad, tewerkstelling in Duitsland, leven in de kampen en de bevrijding.

Over het meest recente krijgsvaardigheden van Nederlandse militairen, de activiteiten van onze Blauwhelmen bij vredesacties waar ook ter wereld, doet zich de vraag voor of deze activiteiten wel onderwerp in kinderboeken zullen worden, nu er sprake is van een beroepsleger. De brede maatschappelijke interesse door de betrokkenheid bij broer, zus of oom die voor de Verenigde Naties naar bijvoorbeeld Libanon gaan, is vermoedelijk van een heel andere orde nu iemand 'voor zijn beroep' naar Bosnië wordt gezonden. Dit staat uiteraard geheel los van politieke betrokkenheid en de daarmee samenhangende publicaties voor volwassenen. De toekomst zal op dit punt een en ander moeten uitwijzen.

Uit het bovenstaande mag geconcludeerd worden dat voor het Nederlandse taalgebied het aantal militaire kinderboeken, in vergelijking met de - ons omringende - landen, redelijk beperkt is. Dit laat onverlet dat kinderboeken in het algemeen, maar ook (of juist) militaire kinderboeken, een grote cultuurhistorische waarde hebben. Alvorens hier nader op in te gaan, is het van belang het wel zeer ruime begrip kinderboeken enigszins te structureren.

Prentenboeken

Voor de allerkleinsten - peuters en kleuters - worden vrijwel uitsluitend prentenboeken gemaakt. Bij deze categorie ligt uiteraard de nadruk op de tekening. Het tekstdeel is óf heel gering, óf ontbreekt geheel. Het verhaal wordt 'verteld' door aansprekende illustraties. Zelden wordt een prentenboek voor jongens of meisjes gemaakt. De uitvoering van deze boeken is bestand tegen veelvuldig en niet al te voorzichtig gebruik: vaak wordt gebruik gemaakt van dik karton met een stevige maar zeer buigzame rug. Bij het militaire prentenboek staan bijvoorbeeld het militaire uniform, vlaggen en vaandels, een parade of het Koningshuis centraal. Daarnaast zien we ook dat in prentenboeken het verhaal herkenbaar wordt gemaakt door in te spelen op de belevingswereld en spelletjes van kinderen. En zo exerceren kinderen of rijden ze paard op omgekeerde stoeltjes, naar voorbeeld van de volwassen wereld, maar geplaatst binnen de omgeving van het kind. Zie bijvoorbeeld: Eugenio Carmi, *De bom en de generaal*.

Kleuterboeken

Voor de wat oudere kleuters zijn er boeken geschreven waar meer in gebeurt. Ze zijn dan ook aangepast aan de ruimere leefwereld van deze leeftijdsgroep. Deze vaak avontuurlijke verhalen zijn geschreven voor zowel jongens als meisjes. De tekst vormt een belangrijker onderdeel van het boek dan bij de voorgaande categorie en daarmee samenhangend wordt de illustratie slechts gebruikt als ondersteuning van het verhaal. Om echt van het boek te kunnen genieten, moet het eerst worden voorgelezen waarna, aan de hand van de tekeningen, het verhaal opnieuw 'gelezen' en zodoende herbeleefd kan worden.

Een goed voorbeeld van een militair kleuterboek is het bekende verhaal, waarin een jongetje een doos tinnen soldaatjes cadeau heeft gekregen onder de kerstboom (zie afbeelding pag. 152). Daarmee worden dan 'veldslagen' nagespeeld onder die kerstboom.

Jeugdboeken voor de beginnende lezertjes

Bij jeugdboeken voor de beginnende lezer zijn de zinnen kort en worden niet al te moeilijke woorden gebruikt. Nog een groot deel van de ruimte in het boek wordt benut voor tekstondersteunende illustraties. De kinderen die deze boeken lezen zijn ongeveer 8 tot 12 jaar oud. Er is hierbij een duidelijk onderscheid te maken tussen jongens- en meisjesboeken.

Jeugdboeken voor kinderen van ongeveer 12 jaar en ouder

Deze categorie jeugdboeken is gericht op middelbare scholieren. Ook bij de boeken voor deze leeftijdscategorie valt het op, dat er een duidelijk verschil is tussen jongens- en meisjesboeken. Het verhaal is soms voorzien van een enkele tekening, maar meestal ontbreekt het illustratieve deel. Daar staat tegenover dat met name vroegere jeugdboeken vaak voorzien zijn van prachtige banden, met fraaie tekeningen op het voorblad en de rug van het boek.

Militaire jeugdboeken zijn voornamelijk voor jongens geschreven. De onderwerpen variëren van avonturen rondom veldtochten en grote veldslagen, zoals de tocht naar Rusland in 1812 en de Slag bij Waterloo in 1815, tot verhalen uit de bezetting en het verzet gedurende de Tweede Wereldoorlog, zowel in Nederland als in door Japan bezet gebied. Door de schenking van de heer WA. Brug is deze categorie dan ook goed vertegenwoordigd (zie afbeelding 1).

Politieke kinderboeken

De groep kinderen die men tracht te bereiken met politieke kinderboeken, is vrijwel gelijk aan de groep die hierboven aan de orde was bij het jeugdboek voor 12 jaar en ouder. De categorie politieke kinderboeken neemt in deze opsomming een enigszins aparte plaats in. Kan men bij de voorgaande categorieën onderscheid maken tussen een algemene noemer, met een specialisatie naar het militaire kinderboek, bij politieke kinderboeken kan dat niet. Evenmin kan hier een duidelijk onderscheid naar jongens- en meisjesboeken worden gemaakt, zoals bij de jeugdboeken. Uitgangspunt bij dit soort boeken is om politieke stromingen of overtuigingen op een zodanig wijze te verwoorden, dat een in principe alleen voor volwassenen bestemde discussie hierover ook bij jeugdigen kan worden gevoerd. Een duidelijk voorbeeld van een politiek kinderboek is: 'Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler', geschreven door Johanna Haarer, uitgegeven bij Uitgeverij Westland te Amsterdam, 1942. Juist bij deze categorie moet naar mijn mening de kanttekening worden geplaatst, dat de historische context van groot belang is. De jeugd van vandaag is niet te vergelijken met de jeugd uit de tijd van bijvoorbeeld vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Dus ook het oordeel over boeken, maar dat geldt in zijn algemeenheid, moet worden gegeven tegen de achtergrond van het tijdsgewricht waarin zij zijn uitgegeven.

ABC-boeken

Een heel aparte plaats nemen de ABCboeken in, binnen de kinderliteratuur. Het gaat om een specifiek soort kinderboek, gemaakt voor kinderen die op het punt staan te leren lezen. Om de letters makkelijker te onthouden worden er vaak twee- of vierregelige versjes bij gemaakt. Ook wat betreft de onderwerpen valt het op dat de letters vaak worden gecombineerd met speciale onderwerpen of een terugkerende systematiek.

Veel voorkomende onderwerpen zijn dieren-ABC's, vervoermiddelen-ABC's, voornaam-ABC's of beroepen-ABC's. Deze boeken zijn in het algemeen niet geschreven voor jongens of voor meisjes. Maar door de keuze van het onderwerp zal het dan de ene, dan de andere groep meer aanspreken. Een specifiek militair ABC is overigens ook geschreven. In 1880 verscheen het 'Alphabet Militaire', dat uitdrukkelijk als 'Alphabet de Bébé' werd bestempeld, terwijl het onverdrotten soldaten laat zien, die met bajonetten en sabels op elkaar inslaan.

In de jaren vijftig komt het militaire aspect soms naar voren bij algemene begrippen of situaties, zodat een enkele letter enigszins 'militair' wordt ingevuld. Bijvoorbeeld in het alfabetrijmpje, dat begint met 'A is een aapje', wordt de letter 'H' : "de H van Held met een houwer opzij". In het Legermuseum is aanwezig: Abcdario di guerra di Golia . Tot zover de verschillende soorten kinderboeken.

Vóór kinderen, dóór... volwassenen Vrijwel alle kinderboeken worden door volwassenen geschreven. Hierdoor vindt men in kinderboeken de door volwassenen aangehangen normen en waarden terug, zoals die in een bepaalde samenleving in een bepaalde periode opgang deden. Juist daarom ook zijn kinderboeken belangrijke informatiedragers voor studie door latere generaties. Een kinderboek blijkt meer dan alleen maar een boek voor kinderen

...

In dit artikel is een eerste aanzet gegeven voor een bepaalde systematiek. Aangezien vandaag de dag, zeker bij jeugdboeken, vaak onderwerpen aan de orde komen, die zogenaamd 'bespreekbaar' moeten worden gemaakt, zoals 'ouder in de gevangenis', 'ongewenste zwangerschap' of 'aids', is nu wellicht het wachten op het eerste kinderboek over de val van Srebrenica.

BIJLAGE, LIJST VAN KINDERBOEKEN IN DE BIBLIOTHEEK VAN HET LEGER-
MUSEUM (samengesteld door de bibliotheek)

- Abcdario di guerra di Golia. Turijn: Lattes, [192?]; [29] p.pl.: ill.; 25 cm. Italiaanse, geïllustreerde uitgave voor de jeugd over de Eerste Wereldoorlog (1914 - 1918). Standnummer: W 080-0245
- Aafjes, Bertus, De vrolijke vaderlandse geschiedenis: van Gouden Eeuw tot nu. Dit werd gemaakt in fraaie vorm door Bertus Aafjes en Piet Worm. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf, [1955?]; p. 27-51: ill.; 23 x 30 cm. Standnummer: W 080-0236
- Adema, Tjeerd, De tanden op elkaar. [Ill. van Eddie Merk]; Den Haag: Van Goor, (1961); 184 p.: ill.; 23 cm. Standnummer: W 080-0083
- Andersen, Hans Christian, De standvastige tinnen soldaat: een sprookje; Geill. door P.J. Lynch; naverteld door L.M. Niskos. Rotterdam: Lemniscaat, [1991?]; [28] p.pl.: ill.; 27 cm.
Oorspronkelijke titel en uitgave: The steadfast tin soldier. London: Andersen, 1991. ISBN 9060698339. Standnummer: W 080-0199
- As, Piet van, Van Texel begon de victorie. 2e dr. Hoorn: West-Friesland, 1962. 144 p.: ill.; 18 cm. (Witte Raven; j9), 1e dr.: 1957. Standnummer: W 080-0146
- Balje, J.P., Ik worstel en kom boven. Baarn: De Boekerij, [194?]; 177 p.: ill.; 24 cm. Standnummer: W 080-0093
- Barfusz, E. von, De lotgevallen van twee deserteurs op Borneo. Vrij bew. naar het Hoogduitsch door J.L. van der Moer. Amersfoort; Amsterdam: Valkhoff & Van den Dries; Holkema & Warendorff, [1913?]; 211 p.: ill.; 22 cm. (Oranje-bibliotheek voor jongens en meisjes). Standnummer: W 080-0276
- Beckman, Thea, Geef me de ruimte: roman over de Honderdjarige Oorlog. 20e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1992. 300 p.: krt.; 22 cm. (Trilogie; dl. 1). ISBN 9060698444. Standnummer W 080-0194
- Beckman, Thea, Triomf van de verschroeiende aarde: roman over de Honderdjarige Oorlog. 17e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1992. 320 p.: krt.; 22 cm. (Trilogie; dl. 2). ISBN 9060698444. Standnummer: W 080-0195
- Beckman, Thea, Het rad van fortuin: roman over de Honderdjarige Oorlog. 17e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1992. 336 p.: krt.; 22 cm. (Trilogie; dl. 3). ISBN 9060698460. Standnummer: W 0800196
- Beckman, Thea, Stad in de storm. 14e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1989. 293 p.; 22 cm, 1e dr.: 1979. Lit.opg.: p. 293. Historische jeugdroman speelt zich af van 1672 tot en met 1674 in Utrecht. ISBN 9060693973. Standnummer: W 080-0213
- Beckman, Thea, De val van de Vredeborch. 7e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1990. 25 p.; 22 cm. Jeugdboek dat zich afspeelt tijdens de Tachtigjarige Oorlog (rond 1566), waarin de burcht Vredeborch in Utrecht centraal staat. Lit. opg.: p. 25. ISBN 9060696972. Standnummer: W 0800219
- Begeer, Piet, Wespen en horzels: roman van een school in oorlogstijd. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1949. 273 p.; 20 cm. (Arbo reeks). Standnummer: W 080-0161
- Berkt, Henk van de, Verzet op de Veluwe. [Herdr.]; Kampen: Kok Voorhoeve, cop. 1990. 2 dl.: ill.; 23 cm. Bevat: Verraad aan alle kanten; Vechten voor een toekomst. ISBN 9029709766. Standnummer: W 080-0227
- Biegel, Paul, De soldatenmaker. Geill. door Fiel van der Veen. Haarlem: Holland, 1994. 142 p.: ill.; 23 m. ISBN 9025107044. Standnummer: W 080-0246

- Bloemink, F.H.N., De lotgevallen van een garde d'honneur (1813-1814): bewerkt naar gegevens uit een familie-archief; met band- en elf penteekeningen van J. Hoyneck van Papendrecht. Gouda: Van Goor, 1913. Standnummer Q 64-10
- Broos, W, Riets bange oorlogsdagen. 2e dr. Hoorn: Edecea, [1945?]; 70 p.: ill.; 21 cm. Standnummer: W 080-0230
- Bruin, Jan de, De schipper van de dankbaarheid; geill. door Reint de Jonge. 11e dr. Alkmaar: Kluitman, [196?]; 152 p.: ill.; 23 cm. ISBN 9020620096. Standnummer: W 080-0231
- Carmi, Eugenio en Umberto Eco, De bom en de generaal. Vert. Yond Boeke en Patty Krone. Amsterdam: Bert Bakker, 1988. [37] p.: ill.; 28 cm. Oorspr. titel en uitg.: La bomba e il generale. Milaan: Fabbri, 1988. ISBN 903510658X. Standnummer: W 080-0203
- Dancette, Victor, Het beest is dood!: de wereldoorlog bij de dieren. [gedurende de bezetting ontworpen en in vrijheid uitgevoerd door Victor Dancette; tekeningen van Calvo (pseud)]; uit het Frans vert. door Mien van MuldersCrispeels. Arnhem: Gouda Quint [etc]; Brussel: A.B.G.E., 1946. 79 p.: ill.: 37 cm. Standnummer: Q 239-50
- Day, Malcolm, Keep out! the story of Gastles and forts through the ages. Hemel Hempstead: Macdonald, 1995. 45 p.: ill.; 31 cm. Met register. ISBN 0750017708. Standnummer: P 010-0077
- De Nederlandsche militaire stand; voor de vaderlandsche jeugd: met 29 fraaije pl. Zaltbommel: Noman, 1827. 168 p.: ill.; 13 cm. Standnummer: P 21
- Dirkse, P., O.Z.O. [Oranje zal overwinnen]. Slikkeveer: Holland, 1949. 31 p.: tek.; 21 cm. Nationale Bevrijdingsuitgave hoogste klassen lagere school. Standnummer: W 080-0176
- Dorrestein, Miek, Verscholen in de mergelgroeve. Mett tek. van Kees de Kieft. 2e dr. Amsterdam: Ploegsma, 1990. 173 p.: ill.; 25 cm. 1e dr.: 1989. Jeugdboek over het leven in Maastricht rond 1793, waarbij de dreiging van het Franse leger dat richting de stad oprukt een belangrijke rol speelt. ISBN 9021611317. Standnummer: W 080-0214
- Dreesen, Jaak, Aan de overkant van de rivier. Omslag en tek. van Kristien Aertssen. Apeldoorn: Altfora Averbode, cop. 1991. 76 p.: ill.; 22 cm. ISBN 903170914X. Standnummer: W 080-0222
- Duin, M. van der, 1830: een verhaal uit den tijd van den Belgischen Opstand. Kampen: Kok, 1931. 244 p.; 25 cm. Standnummer W 085-0144
- Dungen, Frans v.d., De eervan de vlag: een boek voor de jeugd over de strijd in Indië tijdens de Japanse bezetting. Met ill. van Piet Broos. Helmond: Helmond, [1950?]; 126 p.: tek.; 24 cm. Standnummer: W 080-0238
- Elzen, Johannus, Kees vecht mee. Groningen: Niemeijer, [1945?]; 151 p.: ill.; 25 cm. Standnummer: W 080-0228
- Ersebeek, Jef, De laatste ronde. Geill. door Leen de Vogel. Antwerpen [Haarlem]: Sleutel, cop. 1947. 213 p.: tek.; 23 cm. Standnummer: W 080-0080
- Essen, G. van, Het hol op de hei: verhaal uit de oorlogsjaren 1940-1945. Utrecht: Banier, [195?]; 180 p.: ill.; 23 cm. Standnummer: W 080-0138
- Evenhuis, Gertie, En waarom ik niet?. 3e dr. Amsterdam: Leopold, 1990. 62 p.: foto's; 22 cm. 1e dr.: 1970. ISBN 9025833632. Standnummer: W 080-0067
- Evenhuis, Gertie, Wij waren er ook bij. ill. van Otto Dicke. Den Haag: Van Goor, [195?]; 168 p.: ill.; 23 cm. Standnummer: W 080-0101
- Franck, Ed, Uit de loop van een geweer. Hasselt: Clavis, cop. 1991. 119 p.; 22 cm

- Gee, Robyn, Living in castle omes. ill. by Rob McCaig and Iain Ashman; bistory adviser Anne Millard. [repr.]; London: Usborne, cop. 1991. 24 p.: ill.; 21 cm. (Usborne first history). Prentenboek. ISBN 0860206211. Standnummer: Z 030-0062
- Gehrts, Barbara, Geen woorden meer?. [Vert. door T Vos-Dahmen von Buchholz]; Hoorn: WestFriesland, 1977. 138 p.; 23 cm. Oorspr. titel en uitg.: Nie wieder ein Wort davon?. Stuttgart: Union Verlag, 1975. Woordenlijst: p. 138. ISBN 9020514393. Standnummer: W 080-0160
- Goudappel-Bos, Riek, Wees bereid. Haarlem: Boom-Ruygrok, [195?]; 206 p.; 24 cm. Standnummer: W 080-0085
- La Grande Guerre: belles images dessinées pour les enfants de Franse. Parijs: Tolmer, [1914]; 2 dl.: ill.; 32 x 44 cm. Standnummer: Fa 0042
- Green, John, Life in a medieval castle and village coloring book. New York [etc.]: Dover, 1990. 44 p.: ill.; 20 cm. Kleurboek. ISBN 0486265420. Standnummer: Z 030-0064
- Groenendijk, Ab, Iedereen heeft zijn herinneringen: een boekje voor de zesde klassers van de basisscholen. Uitg. hij de viering van de bevrijdingsdag 5 mei 1975, met medewerking van Ab Groenendijk en K. van Loon. Dordrecht: Gemeente Dordrecht, 1975. 39 p.; 20 cm. Standnummer: W 080-0173
- Haarer, Johanna, Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler! Uit het Duitsch vert. door Steven Barends. Amsterdam: Westland, 1942. 302 p.; ill.; 20 cm. Standnummer W 080-0002
- Haarman, H.J., Moeder, vertel eens wat van Adolf Hitler. Geïll. door Iep Valkenra. Rijswijk: Kramers, 1943. 206 p.: ill.; 20 cm. Standnummer: W 080-0201
- Hartman, Evert, Oorlog zonder vrienden. 13e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1988. 252 p.: ill.; 22 cm. ISBN 9060693787. Standnummer: W 080-0198
- Hautzig, Esther, De eindeloze steppe. Vert. door L. Montagne-Andres. Groningen: Wolters Noordhoff, 1969. 224 p.; 22cm. Oorspr. titel en uitg.: The endles steppe. New York: Crowell, 1968. Standnummer: W 080-0143
- Heerkens, Nor, Het prinsesseboek: een actueel boek voor de Nederlandse jeugd. [5.1.]: [s.n.], [1936]; 133 p.: ill.; 27 cm. (Jeugdbibliotheek; 63a). Standnummer B 89-10
- Heerze, Jan, Vijf dagen oorlog: een verhaal uit de meidagen van 1940. Laren [Gld]: Walva-Boek, 1990. 135 p.: ill.; 22 cm. ISBN 9066751428. Standnummer: W 080-0069
- Herdenking 4 mei 1945 [Gemeente Amsterdam]; Amsterdam: Staatsdrukkerij, 1955, 67 p.: foto's, tek. Omslagtitel: Wilt al u dagen, dit wonder bysonder gedencken toch: herdenkingsuitgave (4 mei 1945 4 mei 1955) aangeboden door de Gemeente Amsterdam aan alle Amsterdamse scholen. Standnummer: Z 247-0013
- Hoorweg, Piet, Gedenkboek van den Europeeschen oorlog in 191, voor de jeugd; met een inl. en onder toezicht van Johan Been. Leiden: Sijthoff, 1915. [14] bl.: ill., 23 x 31 cm. Premie voor de abonnees van het tijdschrift `Panorama'. Met 96 ingeplakte afb. Standnummer Q 379-I-40
- Hoorweg, Piet, Gedenkboek van den Europeeschen oorlog in 1914, voor de jeugd; met een inl. en onder toezicht van Johan Been. [Leiden]:[Sijthoff], [1915] [14] bl.: ill., 23 x 31 cm. Uitgegeven door de Vleeschconservenfabriek "Erica Brand", A. van der Heijden, Deventer. Met 100 ingeplakte afb., groter formaat dan de uitg. voor `Panorama'. Standnummer Q 203-40
- Hoorweg, Piet, Gedenkboek van den Europeeschen oorlog in 1915 voor de jeugd; met een inl. en onder toezicht van Johan Been. Leiden: Sijthoff, 1916. [16] bl.: ill., 23 x 31

- cm. Premie voor de abonnees van het tijdschrift 'Panorama'. Met 96 ingeplakte afb.
Standnummer Q 379-II-40
- Hoorweg, Piet, Gedenkboek van den Europeeschen oorlog in 1916 voor de jeugd; door Johan Been; met medees. van Piet Hoorweg. Leiden: Sijthoff, 1917. [18] bl.: ill., 23 x 31 cm. Premie voor de abonnees van het tijdschrift 'Panorama' Premie voor de abonnees van het tijdschrift 'Panorama'. Met ingeplakte afb., nr. 1-69 en 88a-96; nr. 70-87 ontbreken.
Standnummer Q 379III-40
 - Hillebrand, H.G., Heintje Peters. Amsterdam: Spin, [194?]; 143 p.; 24 cm. Standnummer: W 080-0211
 - Holierhoek, Kees, Mark en de soldaten. Met ill. van Peter van Straatgin. Amsterdam: Arbeiderspers, cop. 1968. 181 p.: ill.; 22 cm. (AP jeugdserie). Jeugdboek, speelt zich af in de Tweede Wereldoorlog. Standnummer: W 080-0206
 - Hölscher, To, De wonderboom: het sprookje der bevrijding. Pl. van Hetty Kluytmans. Den Haag Van Goor, 1947. 47 p.: ill.; 26 cm. Prentenboek. Standnummer. W 080-0112
 - Hölscher, To, Zonnige dagen in donkere tijd. Geïll. door B. Midderigh-Bokhorst. Den Haag [etc.]: Van Goor, [1945?]; 122 p.: ill.; 24 cm. Standnummer: W 080-0104
 - Hoogstraaten, Theo, Het verraad loert. Amsterdam: Sjaloom, 1994. 171 p.; 21 cm. (Sansculotten & spionnen). ISBN 9062492096. Standnummer: W 080-0260
 - Hoogstraaten, Theo, De verdwenen grenadier: sansculotten en spionnen. Amsterdam: Sjaloom, 1993. 173 p.; 21 cm. ISBN 9062492096. Standnummer: W 080-0247
 - Huiskamp, F.J., Die vijf jaren. [samengest. door] F.J. Huiskamp en A. Smit. Groningen: Wolters, 1965. 48 p.: foto's, ill.; 21 cm. Herdenkingsboekje 1940-1945 voor de leerlingen van de lagere school. Standnummer: Z 247-0012
 - Hulst jr., W.G. van de, Waarom de tram stil stond... 2e dr. Alphen aan de Rijn: Samsom, 1961. 46 p.: tek.; 21 cm. 1e dr.: 1960. Standnummer: W 080-0141
 - Je was er niet bij: Amsterdam, onderdrukking en bevrijding 1940-1945. [Aik Meeuse, et al.]; [gew. herdr.];Amsterdam: Kobra, cop. 1981. 128 p.: foto's, ill.; 24 cm. ISBN 9063935811. Standnummer: I/I 021-0065
 - Jong, A.M. de, De wereldreis van Bulletje en Bonestaak: 4e boekje; getekend door G. van Raemdonck. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1953. 47 p.: tek.; 20 x 28 cm. Beeldverhaal. Standnummer: W 040-0017
 - Jong, U.G. de, Als ratten in de val. 2e dr. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij, 1986. 149 p.; 21 cm. (De jonge geuzen;5), 1e dr.: 1984. Jeugdboek dat zich afspeelt in Friesland, februari 1941, en o.a. het onderduiken van de Joden tot onderwerp heeft. ISBN 903300707X. Standnummer: W 080-0210
 - Jong, U.G. de, Klopjacht in het veen. 4e dr. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij, 1982. 184 p.; 21 cm. (De jonge geuzen; 2). 1e dr.: 1982. Jeugdboek over een Britse soldaat die ondergebracht moet worden, zomer 1940, in Friesland. ISBN 9033007045. Standnummer: W 080-0208
 - Jong, U.G. de, Vuurpijl in de nacht. 2e dr. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij, 1985. 160 p.; 21 cm. (De jonge geuzen; 3). 1e dr.: 1983. Jeugdboek dat zich afspeelt in Friesland, zomer 1940, en gaat over een aantal jongens die de positie van een geheim Duits vliegveld doorgeven aan de Engelsen. ISBN 9033007053. Standnummer: W 080-0209
 - Jong, U.G. de, Ze kwamen bij nacht. Se dr. Drachten [etc.]: Friese Pers Boekerij, 1988. 162 p.; 21 cm. (De jonge geuzen; 1). 1e dr.: 1979. Jeugdboek over de belevenissen van de jeugdige hoofdpersoon tijdens de eerste vijf oorlogsdagen, mei 1940, in Friesland. ISBN 9033007010. Standnummer: W 080-0207

- Kloet, Co de, Oorlogstijd in de polder: omnibus. Baarn [etc.]: De Fontein, 1990. 318 p.; 24 cm. Bevat: Ontsnapt uit de polder. Zwarte handel in de polder. De bevrijding van de polder. ISBN 9026103913. Standnummer: W 080-0232
- Knudde, W., Waarom herdenkingen in mei. Amsterdam [etc.]: Versluys, [1960?]; 110 p.: foto's, tek.; 21 cm. Nationale bevrijdingsuitgave. Standnummer: W 080-0171
- Kruijssen, Agave, Het land van de leeuw. Baarn: Rivière, cop. 1997. 337 p.: ill.; 22 cm. Naar het verslag van de krijgsverrichtingen van Jan Willem van Wetering die in de 19e eeuw deelnam aan de veldtochten naar Rusland, Oostenrijk en Duitsland en de Slag bij Waterloo. ISBN 9038411855. Standnummer: W 080-0274
- Laar, Henk van, Een kistje vol juwelen: een historisch verhaal voor jongens en meisjes; tek. van Ger Slighte. Amsterdam: Dico, 1946. 30 p.: tek.; 25 cm, Naam van uitgever bij ex.nr. 00001166: Nieuwe Wieken. Titel op de omslag: Een kistje met juwelen. Standnummer: W 080-0081
- Lazar, Auguste, De brug. [Genut. vert. door Tine Leiker-Kooijmans]; Den Haag : Leopold, [1970]; 159 p.: ill.; 21 cm. Oorspr. titel en uitg.: Die Brücke von Weissensand. Berlin: Kinderbuchverlag. ISBN 9025839355. Standnummer: W 080-00091, W 080-0142
- Levin, Meyer, Eva. Meyer Levin; [vert. door J.A.W. van Hacht]; 4e dr. Den Haag: Kruseman, [1963?]; 278 p.; 20 cm. (Iris reeks). Oorspr. uitg.: New York: Simon en Schuster, 1963. Standnummer: W 080-0114
- Louwse, P, Uit den Franschen tijd. 4e dr. Alkmaar: Kluitman, 1917. 79 p.; 20 cm. Kinderboek waarin de hoofdpersoon een aantal verhalen aan zijn kleinkinderen vertelt, die zich afspelen in de tijd van de Franse bezetting. Standnummer: W 085-0110
- Maas, G.M. van de, De jongen van "Waalhaven": oorlogsverhaal (1940-'45). Geill. door Menno. 2e dr. Delft: Meinema, [195?]; 238 p.: ill.; 22 cm. Standnummer: W 080-0181
- MacDonald, Fiona [en] Mark Bergin, Het verhaal van een Middeleeuws kasteel. Kampen: LRV Info, cop. 1991. 48 p.: ill.; 29 cm. Oorspr. titel en uitg.: A medieval castle. [S.1.]: The Salariya Book Co., cop. 1990. ISBN 9038403917. Standnummer: Z 030-0043
- Man, Jos de, Vlucht door het oerwoud. Zeist: Christoffor, cop. 1991. 135 p.; 22 cm. Belevissen van twee kinderen die vluchten uit een Japans kamp op Sumatra, rond 1945. ISBN 9062384617. Standnummer: W 080-0221
- Monster, A.C., Om nooit te vergeten: [De oorlog in vogelvlucht voor onze jeugd]; [ill. van B.J. Brienen]; Hoorn: Edecea, [ca. 1945]; 24 p.: tek.; 24 cm. Standnummer: W 080-0078
- Niemeijer, Jan A., Donkere stad. Met ill. van Laura Tietjens. herz. uitg. Drachten [etc.]: FPB, 1990. 80 p.: ill.; 24 cm. 1e dr.: 1970. ISBN 9033014122. Standnummer: UI 021-0036
- Norel, K., Engelandvaarders. Amersfoort: Roelofs van Goor, [194?-]; [..] dl.: foto's; 19 cm. Standnummer: W 080-0149
- Norel, K., Strijders. Ill. en omslag van G.D. Hoogendoorn. 4e dr. Meppel: Roelofs van Goor, cop. 1946. 226 p.: ill.; 25 cm. (Engelandvaarders). Standnummer: W 080-0204
- Norel, K., Varen en vliegen. Amersfoort: Roelofs van Goor, [196?]; 95 p.; 4 dl.: foto's; 19 cm. (Engelandvaarders). Bevat lijst met verklaringen. Standnummer: W 080-0149
- Norel, K., Verzet. Amersfoort: Roelofs van Goor, [196?]; 91 p.: foto's; 19 cm. (Engelandvaarders). Bevat lijst met verklaringen. Standnummer: W 080-0149
- Norel, K., Victorie. Amersfoort: Roelofs van Goor, [196?]; 93 p.: foto's; 19 cm. (Engelandvaarders). Bevat lijst met verklaringen. Standnummer: W 080-0149

- Norel, K., Vogelvrij. Amersfoort: Roelofs van Goor, [194?]; 99 p.; 4 dl.: foto's; 19 cm. (Engelandvaarders). Bevat lijst met verklaringen. Standnummer: W 080-0149
- Norel, K., Vliegers in het vuur. Amsterdam [etc.]: Elsevier, 1969. 3 dl.: ill.; 18 cm. (Elsevier Pockets). Standnummer: W 080-0147
- Norel, K., Met de rug tegen de muur: de Nederlandse luchtmacht gedurende de oorlog 1940-1945. 7e dr. Amsterdam [etc.]: Elsevier, 1969. 191 p.: ill.; 18 cm. (Vliegers in het vuur; dl. 1). Met lit. opg. Standnummer: W 080-0147
- Norel, K., Trillende evenaar: de Nederlandse luchtmacht gedurende de oorlog 1940-1945. 7e dr. Amsterdam: Elsevier, 1969. 191 p.: ill.; 18 cm. (Vliegers in het vuur; dl. 2). Met lit. opg. Standnummer: W 080-0147
- Norel, K., Voorwaarts!: de Nederlandse luchtmacht gedurende de oorlog 1940-1945. 7e dr. Amsterdam: Elsevier, 1969. 189 p.: ill.; 18 cm. (Vliegers in het vuur; dl. 3). Met lit. opg. Standnummer: W 080-0147
- Norel, K., Jij leeft in vrijheid. Groningen: Dijkstra, [1970];- 56 p.: tek, foto's; 17 cm. Ondertitel omslag: Nederland 25 jaar vrij. Standnummer: W 085-0099
- Norel, K., Vrijheidsstrijders. Leiden: Sijthoff, 1948. 276 p.; 20 cm. (Van Hoogenhuyzen; 3). Standnummer: W 080-0088
- Nöstlinger, Christine, Het huis in Niemandland. [Vert. door Charlotte van Gelder]; 4e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1984. 157 p.; 22 cm. Oorspr. titel en uitg.: Maikäfer flieg!. Basel [etc.]: Beltz, 1974. Over het leven van de schrijfster als tienjarig meisje in het Wenen van 1945, tijdens de Tweede Wereldoorlog. ISBN 9060694163. Standnummer: W 080-0218
- Poldervaert, Dirk, Door storm en duisternis: avonturen. Meyer Sluysen. Amsterdam: Het Parool, [195?]; 191 p.; 2 dl: ill.; 21 cm. Vervolg op: Tussen speurders en spionnen. Standnummer: W 080-0148
- Poldervaert, Dirk, Tussen speurders en spionnen: avonturen. Meyer Sluysen. Amsterdam: Het Parool, [195?]; 191 p.: ill.; 21 cm. Standnummer: W 080-0136
- Post, Jan, Sannetje: een boek voor jongens en meisjes van 14 jaar en ouder. [Met tek. van Toon van Ham]; Utrecht: Bruna, [ca. 1945]; 105 p.: tek.; 23 cm. Standnummer: W 080-0076
- Potbast-Gimberg, C.E., De maaier waakt. C.E. Potbast-Gimberg; ill. en omsl. van J.E. Nieuwenhuis. 2e herz. dr. Amsterdam: Ploegsma, 1957. 105 p.: ill.; 23 cm. (Wielewaal). Standnummer: W 080-0102
- Pothuis-Smit, C., Oorlogsdagboek van een Hollands meisje. Tek. van Anneke Polderman. Lochem: De Tijdstroom, (194?); 192 p.: tek.; 24 cm. Standnummer: W 080-0105
- Prins, Piet, Snuf de hond. 21e dr. Barneveld: Vuurbaak, 196?. 198 p.: ill.; 24 cm. ISBN 906015486X. Standnummer: W 080-0183
- Reis, Johanna, De schuilplaats. 8e dr. Amsterdam: Querido, 1984. 136 p.; 19 cm. le dr.: 1974. Oorspr. titel en uitg.: The upstairs room. New York: Crowell, 1972. Jeugdboek over Joodse onderduikers in een Twents dorpje tijdens de Tweede Wereldoorlog. ISBN 9021431114. Standnummer: W 080-0215
- Rhijn, A. van, De drietand staat op scherp. Amsterdam [etc.]: Deltos Elsevier, cop. 1971. 158 p.; 18 cm. (Apollo-Pockets). ISBN 9010301060. Standnummer: W 080-0097
- Rijswijk, C. van, Geen nacht meer (1940-1945). Vianen: Banier, [195?]; 104 p.; 18 cm. (Banier Pocketboeken). Standnummer: W 080-0090
- Roep, Thom en Co Loerakker, Van nul tot nu. Haarlem: Oberon, 1986-1988. 4 dl. Stripverhalen over de vaderlandse geschiedenis; eerder verschenen in het weekblad Donald Duck. Standnummer: Z 240-0057

- Roep, Thom en Co Loerakker, De vaderlandse geschiedenis tot 1648. 3e herz. dr. Haarlem: Oberon, 1987. 61 p.: ill.; 29 cm. (Van nul tot nu; 1). 1e dr.: 1984. Met lit.opg. en reg. ISBN 9032039679. Standnummer: Z 240-0057
- Roep, Thom en Co Loerakker, De vaderlandse geschiedenis van 1648 tot 1815. 3e dr. Haarlem: Oberon, 1985. 60 p.: ill.; 29 cm. (Van nul tot nu; 2), 1e dr.: 1984. Met lit.opg. en reg. ISBN 9032039695. Standnummer: Z 240-0057
- Roep, Thom en Co Loerakker, De vaderlandse geschiedenis van 1815 tot 1940. Haarlem: Oberon, 1986. 43 p.: ill.; 29 cm. (Van nul tot nu; 3). Met lit.opg. en reg. ISBN 903203989X. Standnummer: Z 240-0057
- Roep, Thom en Co Loerakker, De vaderlandse geschiedenis vanaf 1940. Haarlem: Oberon, 1987. 48 p.: ill.; 29 cm. (Van nul tot nu; 4). Met lit.opg. en reg. ISBN 903203989X. Standnummer: Z 240-0057
- Rol, Ruud van der en Rian Verhoeven, Anne Frank. Se dr. Amsterdam: Anne Frank Stichting, 1995. 64 p.: foto's, ill.; 29 cm. Met lit.opg. ISBN 9038403291. Standnummer: Y 010-0359
- Romijn, A., Ondanks vervolging en verraad; geill. door Jan Lutz. 2e dr. Delft: Meinema, [ca. 1946]; 189 p.: tek.; 23 cm. Ook verschenen o.d.t.: Vervolging en verraad. Standnummer: W 0800079
- Romijn, Aart, Vervolging en verraad. Delft: Meinema, [195?]; 191 p.: ill.; 16 cm. (Mei-pockets; 15). Standnummer: W 080-0165
- Rover, P.A. de, Ick sal gedencken: nationale bevrijdingsuitgave voor de jeugd; met foto's van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Haarlem: Nederlands Christelijke Uitgeversmaatschappij, [196?]; 40 p.: foto's; 23 cm. Standnummer: W 080-0170
- Rover, Piet de, Evacu e, 1944-1945; geill. door J. Haak. Wageningen: Veenman, [ca. 1945]; 128 p.: tek.; 20 cm. Standnummer: W 080-0074
- Schmidhammer, Arpad, John Bull Nimmersatt und wie `s ihm ergangen hat: ein Trutzb uchlein. Gereimt und gezeichnet von Arpad Schmidhammer. Mainz: Scholz, [ca. 1916]; [8] bl.: ill; 21 x 27 cm. (Scholz' K nstler-Bilderb cher; 150). Spotprenten over Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, bestemd voor Duitse kinderen. Standnummer: Q 380-40
- Servaes, Anke, Oorlogskinderen. [Tek. van Judith Kruys]; Baarn: Hollandia, 1946. 121 p.: tek.; 20 cm. Standnummer: W 080-0075
- Seymour, David, Children of Europe. Photographs by David Seymour. Paris: UNESCO, cop. 1949. [...] p.: foto's; 23 cm. Standnummer: W 045-0014
- Smit, Gerard, Piloot Paul. Omsl. en ill. van Rein van Looy. Meppel: Roelofs van Goor, [194?]; 234 p.: ill.; 25 cm. Standnummer: W 085-0089
- Spaans, H., Dick: een Hollandse jongen; tek. van Toon Rammelt. Meppel: Stenfert, [1945?]; 103 p.: ill.; 21 cm. Standnummer: W 080-0240
- Stamperius, J., Het leven van Michiel Adriaansz. de Ruyter. Geill. door Pol Dom. Alkmaar: Kluitman, [196?]; 189 p.: ill.; 21 cm. (In de vakantie: bibliotheek voor jongens en meisjes). Standnummer: W 080-0229
- Terlouw, Jan, Oorlogswinter. 45e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1991. 164 p.; 22 cm. 1e dr.: 1972. ISBN 9060691180. Standnummer: W 080-0197
- Tersoest, Alex, Geheim verzet. Met ill. van Piet Broos. Helmond: Helmond, [194?]; 127 p.: ill.; 24 cm. Standnummer: W 080-0082
- Timmermans, Alphons, Onder de Duitse hiel. [4e dr.]; Helmond: Helmond, [196?]; 104 p.: ill.; 24 cm. (Ons volk; dl. 4). Standnummer: W 080-0167

- Troost, Pleun, R., De molen van Moerland. Utrecht: Banier, [195?]; 155 p.; 23 cm. Standnummer: W 080-0094
- Van Neerlands vloot: voor Neerlands jeugd. Uitg. door de Nederl. Vereeniging "Onze Vloot". Haarlem: Tjeenk Willink, 1912. 32 p.: foto's; 20 cm. Standnummer: KHA 2382
- Veenhof, Joh. G., De vlammeende horizon. Met tek. en omslag van de schrijver. Veenendaal: Kool, 1978. 156 p.: ill.; 21 cm. Standnummer: W 080-0086
- Veenstra, Bart, Parachutisten vallen aan. Hoorn: West-Friesland, [195?]; 144 p.; 18 cm. (Witte Raven; J552). ISBN 9020512749. Standnummer: W 080-0087
- Venema, Adriaan, Thomas en Esther, Esther en Thomas. Amsterdam: Van Goor, 1990. 132 p.; 21 cm. ISBN 9000027616. Standnummer: W 080-0068
- Oerhalen die oorlog en geweld als thema hebben, en die zich zowel afspelen in Zuid-Amerika en de Tweede Wereldoorlog. ISBN 9068221248. Standnummer: W 080-0212
- Verroen, Dolf, Wachten op de keizer. Amsterdam: Leopold, 1996. 135 p.: foto's; 22 cm. ISBN 9025846750. Standnummer: W 085-0142
- Visser, W.F.H., Storm over de boerderij 1939-1945. 3e dr. Baarn: De Fontein, 1985. 285 p.: ill.; 24 cm. 1e uitg.: 1977. ISBN 9026112874. Standnummer: W 080-0233
- 5 mei 1945 Haarlem. Haarlem: Toorts, [1955?]; [38] p.: ill.; 20 cm. In 1955 bij de herdenking van de 10e verjaardag van de bevrijding aan Haarlems jeugd aangeboden door het Gemeentebestuur. Standnummer: W 080-0205.
- Vos, Ida, Wie niet weg is wordt gezien: aan onze oorlogspleegouders. Den Haag: Leopold, 1981. 151 p.: ill.; 20 cm. ISBN 9025847005. Standnummer: W 080-0155
- Vries, Anke de, Belledonne kamer 16: een dagboek uit het verzet. 8e dr. Rotterdam: Lemniscaat, 1990. 136 p.; 22 cm. ISBN 9060693329. Standnummer: W 080-0220
- Vries, Anne de, Reis door de nacht. Nijkerk: Callenbach, 195?-. 4 dl.: ill.; 23 cm. Standnummer: W 080-0182
- Vries, Anne de, De duisternis in. 15e dr. Nijkerk: Callenbach, [195?]; 158 p.: ill.; 23 cm. (Reis door de nacht; 1). ISBN 9026643306. Standnummer: W 080-0182
- Vries, Anne de, De storm steekt op; door Anne de Vries. Se dr. Nijkerk: Callenbach, [195?]; 155 p.: ill.; 23 cm. (Reis door de nacht; 2). Standnummer: W 080-0182
- Vries, Anne de, Ochtendgloren. 17e dr. Nijkerk: Callenbach, 195?. 156 p.: ill.; 23 cm. (Reis door de nacht; 3). ISBN 9026643322. Standnummer: W 080-0182
- Vries, Anne de, De nieuwe dag. 13e dr. Nijkerk: Callenbach, [195?]; 157 p.: ill.; 23 cm. (Reis door de nacht; 4). Standnummer: W 080-0182
- Weggelaar, Jan, 4 mei 1964. [Amsterdam]; Amsterdamse Jeugd Raad, 1964. 28 p.: foto's; 20 cm. Herdenkingsboekje 4 mei voor de kinderen uit het lager onderwijs. Standnummer: Z 247-0011
- Wendt, Irmela, Der Krieg und sein Bruder. Bilder von Antoni Boratynski. Düsseldorf: Patmos, [1991]; 20 p.: ill.; 30 cm. ISBN 3491790565. Standnummer: W 080-0268
- Wittkamp, Willem, Het kanon. Geïll. door Fiep Westendorp. 2e dr. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1951. 114 p.: ill.; 21 cm. (Arbo reeks). 1e dr.: [1949]; Standnummer: W 080-0162
- Worm, Piet, Het heldenlied van Jan en Piet: de ware avonturen van twee dappere Hollandse jongens in oorlogstijd. Utrecht: De Fontein, [1945?]; [32]p.: ill.; 23 x 25 cm. Standnummer: W 080-0071
- Wouters, Wieland, De Spaanse spion. Geïll. door Henk Poeder. Groningen: Haan, [1955?]; 162 p.: ill.; 24 cm. (Haara's bibliotheek voor de jeugd). Standnummer: W 080-0235

- Zonruiter, P. Joh., Jan van der Griend: een Hollandse jongen in oorlogstijd. Geïll. door Hein Kray. Assen: De Born, 1947. 222 p.: ill.; 21 cm. Standnummer: W 080-0103
- Zonruiter, P.Joh., Mannen van de koopvaardij. 3e dr. Alkmaar: Kluitman, [1957]; 157 p.: ill.; 18 cm. Standnummer: W 080-0096
- Zwol, Wim van, Slimmer dan de vijand Geïll. door Reint de Jonge. 2e dr. Alkmaar: Kluitman, [196?]; 150 p.: ill.; 23 cm. ISBN 9020620177. Standnummer: W 080-0234